

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена (академіка) Національної академії педагогічних наук України, директора Навчально-наукового інституту педагогіки, психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського **Романа Семеновича Гуревича** на дисертацію та реферат дослідження **Стечковича Олега Орестовича «Теорія та методика формування цифрової компетентності педагога в умовах неформальної освіти»** на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дослідження. У сучасному світі, де цифрові технології є необхідними майже для кожної сфери життя, сформованість цифрових компетентностей є надзвичайно затребуваною. Не є виключенням й освітяни, які мають бути готовими до використання різноманітних цифрових інструментів та ресурсів для ефективного навчання та виховання учнів. Подальший розвиток цифрової компетентності педагогів, як діючих, так і майбутніх є ключовим для підвищення конкурентоспроможності освітньої системи та готовності до викликів майбутнього. Зауважимо, що нинішній низький рівень цифрової компетентності педагогів є результатом різноманітних чинників, що варіюються від особистих уподобань до структурних проблем у системі формальної освіти. Тому розробка теорії та методики формування цифрової компетентності педагога в неформальній освіті дозволить визначити оптимальні стратегії та методи навчання, спрямовані на розвиток цифрових навичок та умінь учителів і викладачів.

Гострота теми дисертаційного дослідження обумовлена ще й пандемією COVID-19 і повномасштабною війною, розв'язаною РФ, що негативно вплинули на якість освіти та підкреслили необхідність підготовки освітян до інноваційної діяльності за нових цифрових умов професійної діяльності.

Актуальність дисертації підсилюється визначеними суперечностями, що окреслюють потребу педагогічного дослідження теоретико-методологічних та методичних основ формування цифрової компетентності педагога в умовах неформальної освіти. Важливо зазначити, що робота виконувалася на кафедрі педагогіки та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» в межах науково-дослідної теми «Теоретико-методичні засади особистісного і професійного розвитку сучасного фахівця в умовах інтеграції у міжнародний освітній простір». Усе зазначене вище доводить незаперечну актуальність рецензованої наукової роботи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Зміст дисертації розкриває основні аспекти теми. У роботі чітко сформульовано об'єкт і предмет дослідження, що адекватні меті та завданням дослідження, подано комплекс взаємодоповнюючих методів наукового пошуку, визначено й використано достатню джерельну базу (505 найменувань, із них 92 – іноземною мовою). Аргументованим є методологічний апарат і теоретичні засади дослідження, описані у вступі до дисертації та реферату.

Достовірність одержаних результатів забезпечується:

– впровадженням в роботу п'яти закладів вищої освіти України, шести установ та організацій, які надають освітні послуги на ринку неформальної освіти, що засвідчено відповідними документами;

– кількістю учасників експерименту – 7598 педагогічних працівників закладів дошкільної, загальної середньої, професійної, фахової передвищої та вищої освіти різних форм власності всіх областей України;

– апробацією одержаних результатів на 29 конференціях різного рівня;

– використанням методів математичної статистики (кутове перетворення Фішера) й універсальних бізнес-показників KPI (ключові показники продуктивності) та NPS (індекс споживчої лояльності).

Представлена робота виконана на високому науково-методичному рівні, а сформульовані в дисертації положення, висновки та рекомендації є теоретично обґрунтованими й експериментально підтвердженими. Представлені висновки відповідають поставленим завданням і корелюють з науковою новизною.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи. Оцінюючи роботу за параметрами новизни, відзначаємо її очевидність, оскільки вперше розроблено авторську концепцію формування цифрової компетентності педагога в умовах неформальної освіти; теоретично обґрунтовано, спроектовано та експериментально перевірено ефективність моделі системи формування цифрової компетентності педагога в умовах неформальної освіти, яка інтегрує теоретико-методологічний, структурно-змістовий, технологічно-діяльнісний, оцінно-рефлексивний блоки, а також блоки передумов і організаційно-педагогічних умов; визначено організаційно-педагогічні умови, що забезпечують успішну імплементацію системи формування цифрової компетентності педагога в умовах неформальної освіти.

Здобувачеві вдалося уточнити трактування поняття «цифрова компетентність педагога», конкретизувати структуру цифрової компетентності педагога (ядро містить середовищний, змістовий і комунікативний компоненти, які перебувають під впливом мотиваційного та рефлексивного), сформувати критерії, показники та рівні її сформованості. Також автором удосконалено змістовий і процесуальний компоненти формування цифрової компетентності педагога в умовах неформальної освіти.

Практичне значення одержаних автором результатів. Дисертаційна робота Стечкевича О.О. вирізняється своєю практико-орієнтованістю. Дисертантом розроблено та впроваджено низку навчально-методичних матеріалів у Національному університеті «Львівська політехніка»:

– інструкційно-методичне забезпечення лекційних і семінарських занять з дисциплін: спеціальність 015 Професійна освіта (Цифрові технології): «Використання додатків Google в професійній діяльності», «Основи педагогіки відкритих освітніх систем»; спеціальність 081 Право: «Офісні інформаційні технології» (перший (бакалаврський) рівень вищої освіти); спеціальність 011 Освітні педагогічні науки: «Методика викладання інформатики: дидактичне проектування та інноваційні технології», «Інтернет-технології в навчанні» (другий (магістерський) рівень вищої освіти);

– практикуми «Інструменти Google для освіти», «Офісні інформаційні технології», «Основи педагогіки відкритих освітніх систем» і Словник інформаційно-педагогічних термінів;

– програми та матеріали курсів підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників «Створення навчального відеоконтенту», «Організація освітнього середовища засобами LMS Moodle», «Організація освітнього середовища засобами Google Classroom», «Використання інтернет-сервісів у роботі педагога/адміністратора закладу освіти», «Інтерактивні технології навчання».

Результати дослідження реалізовано в річній освітній програмі підвищення кваліфікації «Цифрові інструменти Google для освіти» (серпень 2022 р. – червень 2023 р., 11 сесій, понад 200 000 учасників).

Окрім цього, матеріали, положення та висновки дисертаційної роботи:

– стали базою для створення програми підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти «Цифрова компетентність освітянина» та розширили тематику наявних курсів (Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);

– увійшли до лекційних матеріалів навчальних курсів «Організація медіаосвіти у соціально-педагогічній сфері», «Інклюзивна освіта»; стали предметом розгляду на семінарських заняттях навчальних дисциплін «Основи соціально-педагогічних досліджень», «Основи профорієнтаційної роботи» (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка);

– були використані під час проєктування та проведення тематичних курсів «Хмарні сервіси у роботі сучасного педагога» і «Цифрове портфоліо сучасного вчителя» (Комунальний заклад вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти»);

– впроваджені у процес професійного розвитку науково-педагогічних працівників Білоцерківського національного аграрного університету;

– розглянуті під час круглих столів, онлайн-конференцій, тренінгів, майстер-класів і вебінарів (центри професійного розвитку педагогічних працівників).

Підтвердженням практичної цінності результатів дослідження є наведені у вступі та додатках довідки суб'єктів ринку неформальної освіти, в яких визначено позитивний вплив на результативність формування цифрової компетентності педагогів за розробленими рекомендаціями.

Основні теоретичні положення та інструкційно-методичні матеріали дослідження педагога можуть використати в процесі власного професійного розвитку; заклади освіти – для імплементації в навчальні програми з педагогічних дисциплін чи організації підвищення кваліфікації працівників; суб'єкти надання освітніх послуг – для створення й реалізації програм навчання та здійснення ефективного супроводу слухачів.

Оцінка структури та змісту дисертаційної роботи. Зміст дисертації логічно побудований, відображає всі завдання дослідження. Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, списку опублікованих праць, вступу, чотирьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків,

переліку використаних джерел, а також із 20 додатків на 110 сторінках. Дисертація містить 37 таблиць і 39 рисунків.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, подано науковий апарат дослідження, наведені дані про апробацію та впровадження одержаних результатів роботи.

У першому розділі – «Формування цифрової компетентності педагога в умовах неформальної освіти як педагогічна проблема» – автором проаналізовано ключові поняття дослідження, сучасний стан цифровізації суспільства та досвід формування цифрової компетентності педагога.

Матеріали розділу засвідчують, що здобувач успішно здійснив аналіз: ключових понять «компетентність» і «компетентнісний підхід»; визначення поняття «цифрової компетентності» в нормативних документах Європейського Союзу й України; рамок структури цифрових компетенцій DigComp, DigComp 2.1, DigCompEdu та їх українських аналогів; структури компетентності крізь призму застосування інформаційно-комунікаційних технологій чи цифрових інструментів в авторефератах наукових досліджень.

Дисертант ґрунтовно вивчив результати досліджень у сферах професійного розвитку педагога, організації післядипломної освіти та освіти дорослих, підвищення кваліфікації в умовах неперервної освіти для виявлення особливостей формування цифрової компетентності педагога в умовах неформальної освіти. Погоджуємось із автором роботи, що не може бути такого рівня цифрової компетентності педагога, який дозволив би заспокоїтись і припинити самоосвіту; надолуження відставання, що неминуче виникне, потребуватиме колосального обсягу зусиль і засобів.

У другому розділі – «Методологічні основи формування цифрової компетентності педагога в умовах неформальної освіти» – дисертантом розглянуто філософські аспекти формування цифрової компетентності педагога, виявлено закономірності їх формування в умовах неформальної освіти, обґрунтовано методологічні та концептуальні засади формування системи цифрової компетентності педагога.

До основних принципів формування цифрової компетентності педагога здобувач відносить: комфортність освітнього середовища; пріоритет людського чинника; цілісність; відтворюваність; системність; природовідповідність; адаптивність; співробітництво; варіативність; єдність усіх форм навчання та самоосвіти.

Ураховуючи філософські та загальнопедагогічні передумови, базові закономірності та концептуально важливі наукові підходи (інтегративний, синергетичний, системний, андрагогічний, аксіологічний та компетентнісний) О.О.Стечкевич обґрунтовує методологічні засади формування цифрової компетентності педагога: синергетика та теорія систем як вихідна методологічна основа формування цифрової компетентності; єдність філософської методології та парадигми освіти; багатомірність освітнього процесу; цінності в основі формування цифрових компетентностей; конструктивістський підхід до формування цифрових компетентностей; праксеологічні основи методології; ергономічне забезпечення формування цифрової компетентності педагога;

методологія управління штучними (педагогічними) системами; інтеграція та диференціація формування цифрової компетентності педагога в контексті андрагогічного підходу.

Схвальної оцінки заслугоує презентоване здобувачем обґрунтування концептуальних засад формування системи цифрової компетентності педагога, що є запорукою успішного моделювання відповідної системи у наступних розділах роботи.

У третьому розділі – «Моделювання системи формування цифрової компетентності педагога в умовах неформальної освіти та організаційно-педагогічні умови її практичного впровадження» – дисертант обґрунтував базові положення побудови системи, показав концептуальний підхід і ланцюжки моделей системи, визначив організаційно-педагогічні умови формування цифрової компетентності педагога в умовах неформальної освіти.

Для побудови моделі системи формування цифрової компетентності педагога О.О. Стечкевичем проаналізовано використання принципів дидактики в межах структури цифрових компетенцій DigCompEdu. Автором обґрунтовано та побудовано каскад підсистем за масштабами об'єкта моделювання: структурна та кібернетична; організаційна та фрактальна; синергетична та функціональна моделі. Ці кроки дозволи дисертанту одержати модель системи формування цифрової компетентності педагога в умовах неформальної освіти, яка інтегрує теоретико-методологічний, структурно-змістовий, технологічно-діяльнісний, оцінно-рефлексивний блоки, а також блоки передумов і організаційно-педагогічних умов.

У розділі наведено перелік ключових ознак оптимального середовища для реалізації системи формування цифрової компетентності педагога в умовах неформальної освіти; сформовано показники, що визначають ефективне змістове та науково-методичне забезпечення цієї системи; запропоновані шляхи налагодження ефективної взаємодії в контексті процесуального аспекту формування цифрової компетентності.

У четвертому розділі – «Методика формування цифрової компетентності педагога в умовах неформальної освіти та її дослідно-експериментальна перевірка» – здобувачем окреслено шляхи реалізації стратегії та тактики формування цифрової компетентності педагога в умовах неформальної освіти, наведено результати експериментальної перевірки ефективності розробленої системи. Вражає результативність програми «Цифрові інструменти Google для освіти» (200 тисяч слухачів), що складається з п'яти взаємозв'язаних етапів і базується на дотриманні низки принципів: адаптивність сприяє якості, практика гарантує успіх, навчання сприяє творчості, технології мотивують скептиків. Цінними для практиків стануть описані автором засоби формування цифрової компетентності педагога на трьох рівнях; рекомендації щодо створення структури курсів різного рівня; алгоритм співбесіди-консультації для визначення рівня цифрової компетентності.

Детальний опис експериментальної частини дослідження показує тренерську майстерність автора роботи, його багаторічний досвід роботи у сфері підвищення кваліфікації освітян. Відзначаємо належний рівень діагностики

сформованості цифрової компетентності 7598 педагогів, що проводився як через опитування-самооцінку, так і через виконання завдань курсу, щодо наявних знань і сформованих навичок роботи з цифровими інструментами, які формують середовищний, змістовий та комунікативний компоненти цифрової компетентності.

Одержані результати вдало структуровані у вигляді таблиць та проілюстровані на численних рисунках, що дозволяє наочно побачити ефективність програми навчання, яка базується на розроблених засадах формування цифрової компетентності педагога в умовах неформальної освіти.

Системний аналіз проблеми дослідження дав можливість дисертанту сформулювати обґрунтовані висновки до розділів та загальні висновки, що відповідають задекларованій меті та завданням дослідження. Нами позитивно оцінені додатки, що сприяють повноті сприймання логіки проведеної роботи.

Структура та зміст кваліфікаційної наукової роботи відповідає вимогам до докторських дисертацій.

Повнота висвітлення одержаних результатів в опублікованих працях. Основні положення роботи викладено в 60 публікаціях автора (з них 31 – одноосібна): 2 розділи в колективних монографіях, 21 стаття у виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань України, 5 статей у періодичних наукових виданнях, які проіндексовані в базах даних Scopus, Web of Science Core Collection, 24 праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації, 8 праць, у яких додатково висвітлено результати дослідження.

Матеріали розділів представлено в наукових публікаціях, перелік яких подається у висновках до кожного розділу. Зміст реферату відображає основні наукові положення дисертації. Дисертацію виконано з дотриманням принципів академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Позитивно оцінюючи науковий та методичний рівень дисертаційної роботи, висловлюємо окремі побажання та виділяємо дискусійні моменти.

1. Формулюючи тему дослідження, варто було б сказати про яких педагогів йде мова: про чинних, тобто тих, які працюють в різноманітних закладах освіти, чи про майбутніх, які навчаються за різними освітніми ступенями?

2. Мета дослідження (с.39) в дисертації сформульована як завдання (обґрунтувати, розробити, перевірити). Бажане формулювання мети таке: «полягає в аналізі, обґрунтуванні, розробці, перевірці...».

3. Модель системи формування цифрової компетентності педагога в умовах неформальної освіти наведена на с.287, ґрунтовна, інформативна, наочна, словом можна стверджувати, що вона складена доступно для дослідження, але буде мати деяку складність для педагогічного або науково-педагогічного працівника. Крім того, результат: сформована цифрова компетентність педагога в умовах неформальної освіти варто було замінити на: позитивна динаміка сформованості цифрової компетентності педагога..., оскільки навіть найкраща методика, як правило, не дає повної сформованості.

4. Малоефективний термін «виявити» краще було б замінити на більш активний «визначити», що потребує певної дослідницької роботи.

5. У дисертаційній роботі та рефераті зустрічаються граматичні огріхи, помилки, вади стилю тощо).

6. Як побажання автору варто буде підготувати комплект літератури за темою дисертації, в тому числі монографію, навчально-методичний посібник, методичні рекомендації тощо.

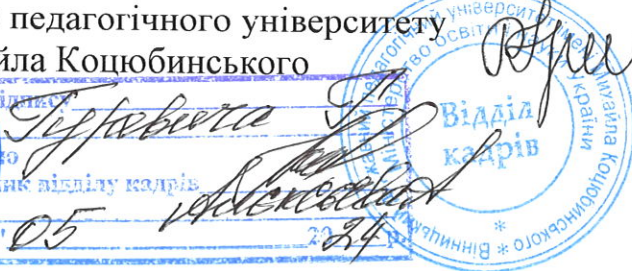
Зазначені дискусійні моменти, побажання та зауваження не знижують рівень здійсненого дослідження, не впливають суттєво на загальну позитивну оцінку результатів роботи та її вагоме значення для розвитку теорії та методики професійної освіти.

Загальний висновок. Проведений аналіз змісту дисертації, реферату та публікацій дає підстави для висновку, що дослідження «*Теорія та методика формування цифрової компетентності педагога в умовах неформальної освіти*» є завершеною, фундаментальною, самостійною науковою роботою, що містить раніше незахищені науково обґрунтовані результати, які в сукупності розв'язують важливу науково-прикладну проблему обґрунтування концепції формування цифрової компетентності педагога, розробки та експериментальної перевірки відповідної моделі в умовах неформальної освіти.

Ураховуючи актуальність, наукову новизну, теоретичне і практичне значення, значущість для педагогічної науки і практики, дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає паспорту спеціальності, «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17 листопада 2021 р., а її автор, Стечкевич Олег Орестович, заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член (академік) Національної
академії педагогічних наук України,
директор Навчально-наукового інституту
педагогіки, психології, підготовки
фахівців вищої кваліфікації Вінницького
державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Роман ГУРЕВИЧ